

*Р.А.Горбань,
кандидат філософських наук,
доцент Косівського інституту прикладного
та декоративного мистецтва ЛНАМ*

КАТЕГОРІЯ «РОЗУМІННЯ» В ПЕРСОНАЛІСТИЧНІЙ ГЕРМЕНЕВТИЦІ ЧЕСЛАВА СТАНІСЛАВА БАРТНІКА

У науковому дискурсі сьогодення герменевтика як теорія і методологія інтерпретації займає одну з провідних позицій, адже її здобутками послуговуються практично всі галузі гуманітарних наук. Оскільки інтерпретація є неодмінною складовою, формою і способом функціонування філософського знання, то розробка різних аспектів герменевтики як філософської дисципліни має суттєве значення для подальшого розвитку філософських наук, у тому числі релігієзнавства і богослов'я. Наш сучасник, католицький теолог і філософ-персоналіст, польський професор Ч.С.Бартнік визнає ключову роль герменевтики в системі наукового знання та присвячує їй трактат «Персоналістична герменевтика» (1994), в якій у персоналістичній площині герменевтика постає як універсальне знаряддя пізнання світу і людини, завдяки чому відкриваються особова світ й особове першооснова дійсності.

Українськими дослідниками концепція герменевтики польського філософа-персоналіста не розглядалась, як і в цілому система його реалістичного універсального персоналізму. З огляду на це перед нами стоїть завдання ввести в контекст вітчизняного релігієзнавства ім'я Чеслава Станіслава Бартніка та представити один із аспектів його персоналістичної герменевтики, а саме категорію «розуміння».

У розбудованій цим мислителем герменевтиці однією з визначальних категорій є «розуміння», що означає – опанувати розумом суть речей і явищ, встановити зв'язки між ними й дійти об'єктивних висновків у формі тверджень. Оскільки це можливо лише за допомогою інтелекту особи, то розуміння має особовий характер. Отже, розуміння слід розглядати як персоналістичну категорію, яка закорінена в особі та служить їй і її розвитку. Особа започатковує будь-яке пізнання, через розуміння вона пізнає буття, зокрема і своє власне,

тобто процес розуміння відбувається через особове буття людини. Тому, згідно з персоналізмом, розуміння – це акт особи, її самореалізації в містерії буття та заглиблення в суть іншого буття в його існуванні, формі, змісті й відношеннях до іншого особового буття чи явища.

Процес пізнання і розуміння здійснюється у формі відкривання й усвідомлення основних понять до поступового осягнення їх глибинного сенсу. У цьому важливу роль відіграє розум як інтелект, відчуття, сприйняття, але додаткове значення мають й інші складові структури світу особи: воля, оцінювання, емоції, дія, слово. Як зазначає Ч.С. Бартнік у статті «Особа і розум» (1992), увесь світ особи бере участь у «розумінні буття», «відкриванні знаків і символів, поміщених у світі», хоча фундаментальне значення в цьому процесі має розум [4, 8]. Адже коренем слова «розуміння» є «розум», що означає – він є основою формування розуміння.

В герменевтичній концепції розуміння набуває значення правильного сприйняття змісту і форми знака, закладеного в предметі чи явищі людською особою, яка діє за допомогою розуму. Якщо звичайне, просте розуміння виникає і здійснюється у площині елементарного рівня людини у механічний спосіб, то розуміння глибинного, наукового характеру відбувається у площині особи у творчий спосіб. При цьому йдеться, за словами католицького філософа, про «процес творення та формування самої особи» [5, 383]. Звідси випливає, що процес пізнання та розуміння також має подвійну дію і значення. Правдиве розуміння може відбутись лише у площині особи, оскільки тільки особа може здійснити повне розуміння буття, в тому числі власного. Реляційна основа людської особи, яка формує зміст її буття, стає в цьому випадку фундаментальним чинником, що творить основу процесу розуміння. Найважливішим при цьому, як виявляється, є розуміння світу особи як центрального буття дійсності. Тому згадана реляція однієї особи завжди спрямована на реляцію до іншої особи. Важливими посередниками в цьому процесі виступають мова, слово, спілкування, які відіграють медіальну роль. Звідси розуміння постає як знаходження суті вислову, знака, слова, встановлення змісту явища чи речі та їх основних реляцій, на головному місці з-поміж яких – особова реляція. Розуміння можна сприймати також як пізнавально-інтелектуальний контакт особи з річчю – через сприйняття останньої, ставлення до неї і взаємодію з нею. Тут має зна-

чення і вплив сама пізнана річ (буття, символ, знак) через пізнання її сутності та сенсу, оскільки особа співвідносить зрозумілу та пізнану річ зі своїм особовим світом, індивідуальним і суспільним. Людина пізнає та відкриває правду про щось за взірцем свого особистісного буття, але кожна з форм особового пізнання (індивідуальна і спільнотна) відкриває й розуміє світ по-своєму.

У традиційному підході головна роль у пізнанні належить індивіду. Однак, на думку Ч.С.Бартніка, це занадто вузьке й обмежене бачення, позаяк своє особове буття мають спільнота, суспільство, група осіб, які спільно щось сприймають, пізнають, відкривають. Такий погляд поділяють й інші філософи, зокрема В.Вундт, Е.Дюркгейм, П.Тейяр де Шарден, В.Джонсон, Б.Берр.

У спільнотному відкриванні значення і сенсу виявляється спільнотне «Я», що дає змогу формуватися іншій, специфічній системі пізнання та розуміння. Ч.С.Бартнік стверджує, що колективне розуміння, як і індивідуальне, полягає у відкритті сенсу, але передовсім загального, сукупного, спільного, об'єднаного, яке б мало значення для спільноти осіб [3, 177]. У такому розумінні відкриваються спільна правда, принципи творення спільноти та реалізації особи у спільноті. У цій площині спільнота також має відносини з об'єктом, який вона намагається пізнати, вникаючи в його сутність. Спільнота знаходить своє спільнотне «Я», власну дійсність, відкриваючи форми і зміст буття, спираючись на мову і слово, внаслідок чого й формується та розвивається суспільна прагматика. Тож спільнотне герменевтичне розуміння стає виявом правильного відкриття знака, хоча польський персоналіст надає першість індивідуальному розумінню, як вагомійшому, зазначаючи, що не можна при цьому відмежовувати індивідуальну особу від спільнотної, оскільки вони взаємопов'язані. Унаслідок цього можна говорити про взаємозалежність і взаємозв'язок та органічну цілісність обох форм розуміння – індивідуального і спільнотного.

Розуміння має певні риси й поля здійснення, які польський науковець назвав «структурами». Він звертає увагу на аспект актуалізації особи, яка здійснює процес розуміння. Йдеться про реалізацію особи за допомогою розуміння, а воно задіює всі сили, структури та властивості особи, котрі активізуються й набувають особливого динамізму. У цей спосіб особа розвиває й здійснює себе. Розуміння створює можливість реалізації особи, відкриває їй горизонт дослідження, осягнення дійсності. Тому другим аспектом є власне горизонт

розуміння, на який покладається цілість охопленої площини та сфер відкривання, пізнання, дослідження. Особа спостерігає все в комплексі, маючи загальне бачення певних речей, бере до уваги й оцінює різні площини чи ділянки, відкриваючи їх сенс. Кожному процесу розуміння передує початкова дія. Людська особа, маючи загальне бачення речі, починає заглиблюватись у неї, поступово відкриваючи її значення. Тут розпочинається дія площини герменевтичного пізнання, тобто загального зіставлення й оцінювання елементарних речей, які згодом, за умов повноцінного процесу розуміння, (заглиблення) дають змогу відкрити основні принципи і поняття.

Наступним важливим аспектом процесу розуміння Ч.С.Бартнік вважає об'єктивність і суб'єктивність пізнання речі. Людина, включаючи в дію все своє ество, відкриває суть речі згідно з притаманними йому індивідуальними властивостями, тож різні особи можуть по-різному бачити і відкривати правду речі. Хоча завдяки однаковій особовій структурі люди можуть випрацьовувати спільне, об'єктивне бачення природи та суті речей. Отже, група осіб може відкривати об'єктивну правду про щось. Це набуває рис узагальнення, спільного бачення й розуміння всіма особами певних речей чи явищ. Усе це можливо завдяки містерії особи.

В інтерпретації Ч.С.Бартніка розуміння постає також як спілкування людини зі світом і людини з людиною. Головним є міжособове спілкування, за допомогою якого можливе більш повне й об'єктивне відкриття правди про речі. І вже за допомогою світу речей, неособового буття і в ньому, відбувається зустріч, спілкування особового буття з іншим особовим буттям, відкривання світу особи. Одна особа звертається до іншої за посередництвом реального світу, відтак стає можливим «обмін розумінням» певних речей, знаків, ідей. У цей спосіб відбувається відкриття власного особового світу й обмін особовими світами та віднаходження спільного, об'єктивного сенсу. Такий обмін – «обмін розумінням» здійснюється як між окремими особами, так і між спільнотами осіб.

Характерною рисою розуміння є те, що завдяки йому стає можливим особовий контакт, який будується на спілкуванні за допомогою мови, яка теж відбувається на основі розуміння. Порозуміння й обмін пізнаним уможливорює виникнення мови та її розвиток шляхом збагачення новими словами, значеннями, поняттями. Подібно до цього відбувається контакт ества з річчю, коли особа пізнає, з'ясовує, намагається зрозуміти річ. За допомогою мови стає можливим розу-

міння світу та розуміння людини людиною. Але й мова стає зрозумілою завдяки тому, що хтось когось розуміє. Розуміння входить углиб особи, розвиває і збагачує її, відкриває значення символів, знаків, ідей, виражає його у поняттях. Адже розуміти може лише особа, тільки вона генерує остаточне бачення сенсу. За Бартніком, особа концентрує в собі весь світ розуміння, дає йому існування. Водночас «кожне розуміння і його процес містить у собі увесь особовий світ, зосереджує в собі особу» [3, 180].

У своїй концепції філософ виходить із загального поняття «розуміння», яке постає як особове розпізнавання дійсності, такої, якою вона є у своїй сутності та «в контексті позитивної реляції дійсності до особи» [3, 180]. Відсутність спілкування, обміну думками засвідчує брак розуміння. Тільки останнє дає належну й об'єктивну можливість і площину контакту особи зі світом та із самою собою. Якщо контакт призвів до негативного наслідку пізнання, тоді має місце непорозуміння. Якщо хтось навмисно висловив неправдиве розуміння речі, тоді маємо деформоване розуміння, яке негативно позначається на особовому світі людини і шкодить йому. Розуміння повинно відповідати суті речі, її об'єктивному стану.

Розуміння має не лише складну структуру, а й різні форми та види, багато з яких опрацював польський дослідник, хоча герменевтики розглядають лише загальне значення цього поняття.

Першим у концепції Ч.С.Бартніка є розуміння реїстичне, в основі якого – спостереження дійсності через речі. Це – найбільш поширене сприймання світу людиною. Людина розуміє тоді, коли усвідомлює річ, її зміст, сутність і значення. Реїстичне розуміння відбувається тоді, коли річ сприймається безпосередньо, без потреби додаткового заглиблення. Вторинне розуміння відбувається, коли річ містить у собі додаткове, приховане значення, зміст, ідею, символіку.

Наступний вид розуміння – персональне, яке передбачає, що предметом розуміння стає особа. Бартнік вирізняє його підвиди: а) безпосереднє, пряме, коли людина розуміє іншу, усвідомлює, що з нею та що в ній відбувається; б) опосередковане – здійснюване за допомогою мови, спілкування. Важливим для цього виду є зрозуміння іншої особи, яка щось виявляє, дає «знаки», бажає чимось поділитись. Важливим також є розуміння людиною форми і змісту знаків, що їх намагається дати інша особа. Поряд з цим існує пізнавальне розуміння, завдяки якому особа сама (без нікого, без нічого) пізнає, відкриває щось. Для герменевтики головним є

реїстичне, практичне, очевидне пізнання. Натомість для персоналістичної герменевтики визначальним стає сенс, який особа вкладає в «знак», автором якого вона виступає: слово, образ, картина, речення, жест, вчинок. Тут принциповим є прочитання, відкриття та розуміння знака особи.

Інший вид розуміння – це саморозуміння через рефлексію. Він найбільш важливий з погляду персоналістичної герменевтики, позаяк має найбільш персональний характер. Бартнік розрізняє: а) розуміння себе самого, свого внутрішнього світу, висловів, проявів; б) здатність замислюватись над процесом розуміння у власній особі, самоусвідомлювати розуміння. На думку католицького мислителя, цю здатність слід вважати інтелектуальною інтуїцією, «заглибленням інтелекту в самого себе, яке можливе завдяки людському еству» [3, 181]. Людське ество керує всіма внутрішніми процесами, в тому числі і саморефлексією. Тому завдання герменевтика-персоналіста полягає в умінні заглиблюватись у свою суть з метою дослідити і зрозуміти себе як особу.

Важливу роль, на думку польського персоналіста, відіграє історичне розуміння: розуміння історії, історичного процесу та його значення. Ця теза чітко простежується не лише у Ч.С.Бартніка, а майже в усіх персоналістів. Ідея історичного згенерувала такий напрям філософської думки, як історіософія. Герменевтика, оперуючи історичними текстами і пам'ятками, зазвичай досліджує те, що вже відбулося. Кожна подія, знак, речення, слово, здійснюючись, стає минулим. З цієї перспективи те, що відбулося, підлягає найкращому пізнаванню та розумінню. Для герменевтики важливо з'ясувати суть минулого та його значення для теперішнього.

Розуміння вкорінене в мові, яка, на перший погляд, здається найпростішим способом порозуміння, відкриття значення «знаків», закладених у реченнях, думках, висловах. Але все залежить від складності мови, тексту, змісту висловів і речень. Кожна сфера і площина мови вимагають специфічного розуміння, але будь-де важливо розуміти вислів як такий. У цьому контексті постає проблема «розуміння мови» як здатності особи віднаходити специфічний внутрішній сенс висловлювання.

Польський філософ-персоналіст вирізняє також прагматичне розуміння як здатність практичного застосування того, що людина розуміє. Тобто те, що людина зрозуміла теоретично, слід застосувати практично – як засвоєний принцип чи дію.

Окрім основних видів розуміння, Ч.С.Бартнік розрізняє три види початкового розуміння – своєрідні етапи, які передують безпосередньому процесу розуміння: 1) еволюціоністичний – період, коли тільки почала формуватися людська «розумна істота» (антропід); 2) психологічний – період, який передує стану раціонального мислення; 3) герменевтичний – коли конкретне розуміння слова, речення, опису зумовлене внутрішніми задатками особи (властивостями, вмінням, рівнем розвитку, знанням, освітою).

Ч.С.Бартнік розглядає розуміння також як акт, процес і стан. Адже можна щось осмислити відразу, блискавично або у процесі роздумів і пошуку; врешті розуміння як досвід, здобутий у процесі пізнання, стає станом. На переконання філософа, розуміння також буває простим і багатоаспектним, залежно від формулювання речення, вислову, думки. Воно може містити одну-єдину думку чи значення або багато ідей і значень. Може йтися також про розуміння певне і правдоподібне. Бартнік вважає, що існує дуже мало абсолютно певних, чітких та однозначних розумінь. Зазвичай речі, явища чи поняття мають багато значень, аспектів, площин; деякі речі чи явища мають лише гіпотетичний сенс, перебувають у площині правдоподібності. Він виділяє також розуміння об'єктивне і суб'єктивне. Окрім цього, існує розуміння індивідуальне і суспільне. Індивідуальне є базовим, фундаментальним, але важливішим виявляється суспільне як сума індивідуальних розумінь, що виступає площиною загального перевіреного спільного досвіду.

Останнім видом розуміння є релігійне, в якому польський філософ вирізняє індивідуальне і спільнотне. Це – трансцендентне, вище, надприродне розуміння. Відзначаючись складною структурою і певним ступенем містерії та містики, воно застосовує ту саму базу, що й інші види розуміння: розум, інтелект, духовну інтуїцію, синтетичний підхід. Релігійне розуміння охоплює цілісний, загальний абсолютний сенс, який зосереджує в собі та водночас перевищує всі інші значення світу [3, 185].

Важливу площину в ділянці розуміння займає його загальний контекст як своєрідна сфера, в якій відбувається сам процес. На означення цієї сфери Бартнік застосовує поняття «світ розуміння», запозичене у М.Гайдеггера. Хоча у статті «Соборне визначення світу» (1975) він звертає увагу на не досить чітке та не зовсім вдале формулювання «світ» з огляду на багатогранність, радше – неоднозначність цього поняття [6, 333].

З точки зору космології поняття «світ» постає як цілість дійсності, яку досліджує і пізнає людина. З погляду герменевтики на перший план виходить антропологічний аспект (ідеться про людський світ, світ людини, про те, чого вона торкається і що стосується її). Згідно з цим кутом зору світ – це дійсність, яка перебуває у відношеннях (relatio) з людиною, є доступною людині та впливає на неї і її буття. Тож світ постає як дійсність буття, але проникнута людським існуванням, що стає простором антропогенезу. У такому аспекті світ переходить «з площини об'єкта космології в площину універсальної антропології» [3, 186]. Космологічний і антропологічний світи взаємно пов'язані та зумовлені, що в підсумку відкриває площину герменевтиці. З одного боку, космологічний світ визначає й окреслює істоту людини, її індивідуальну та спільнотну екзистенцію; з іншого – людина визначає та формує світ. Останній впливає, формує, проникає в людську особу, а людина своїм особовим світом впливає, формує та проникає у космологічний світ. Звідси можна говорити про «людський світ», або «світ людини», який вона не лише намагається зрозуміти, а й впливає на нього та формує його.

Як зазначає український філософ В.Г. Табачковський, світ людини складається з комплексу фізичних, психічних, духовних властивостей людини в її індивідуальному та спільнотному вимірах. Ідеться про рівень розвитку, інтелектуальну здатність, риси особистості, вміння, пошук правди. Хоча поряд з цим людина може відзначатись негативними, протилежними згаданим рисам (це – патології, атавізм, діатонія, відсутність відчуття реальності, суб'єктивізм, самообман). Світ людини включає також сферу досвіду, пізнання, усвідомлення, що впливає на розуміння. Важливою є й структура ментальності середовища, в якому перебуває людина: світогляд, переконання, культура, звичаї, традиція, суспільний і політичний устрій, філософія та релігія [2, 17–19]. Особа закорінена в певне середовище, суспільний людський світ, який більш глибинний, багатий, ширший, ніж індивідуальний, має більше правд і категорій. Спільнота, з одного боку, детермінує індивідуальну особу, з іншого – оберігає її від односторонності, розширює горизонт мислення та розуміння, створює багатші умови розвитку і життя. Людина теж вкорінена у світ, його історію [1, 138]. Вплив історії (поглядів, переконань, досвіду) на розуміння (сучасне, актуальне) сильніший, ніж вплив речей, хоча менше привертає увагу.

Світ людини визначає також мова, якою людина спілкується,

досягає порозуміння, розуміння речей і явищ. Мова віддзеркалює особову дійсність людини і спільноти: уявлення, ідеї, переконання, прагнення. Індивідуальне розуміння залежить від можливостей мови та спільноти як середовища, в якому людина перебуває.

У цих антропологічних категоріях поняття «світ», доволі гнучке й зумовлене певними обставинами, відзначається сталістю та водночас динамічністю, може утверджуватись і руйнуватись. Людина поглиблює його розуміння, відкриваючи про нього правду, розвиваючи знання про нього і про себе. Тому розуміння постає як процес, який не лише відбувся чи відбувається, а й такий, що постійно триває. Звідси ставиться вимога людської активності в розумінні як утвердження її особового існування у світі. Як «буття в собі» світ є самодостатнім, але спрямованим на людину. Він перебуває у протистоянні об'єктивності і суб'єктивності. Об'єктивуючи світ, особа трансцендентує його, досягаючи абсолютну й автономну персоналізацію [3, 189]. У своїй об'єктивно-суб'єктивності світ подібний до людської особи: він відкритий, не цілком пізнаний і сформований та водночас – закритий, сталий, визначений і окреслений. Оснований на об'єктивному бутті й скерований на людину, світ прямує до своєї повноти, маючи постійні відношення з людиною.

Отже, людина перебуває у світі, який набирає рис реальності у «світі людини». У такий спосіб він окреслює можливості та умови розуміння, його зміст, правила і практику, а також співвіднесення з особовими категоріями, зумовлює можливість розуміння, задатки, найпростіші поняття й контекст розуміння. Цим підкреслюється, що розуміння відбувається в дійсності світу.

Окрім середовища і «матеріалу» розуміння, яким є світ, Ч.С.Бартнік виділяє ще один аспект – перспективу розуміння, відправну точку, що започатковує розуміння, яку слідом за М.Гайдеггером і Г.-Г.Гадамером польський науковець називає «горизонтом розуміння» [3, 190]. Йдеться про розуміння чогось у чітко визначеній перспективі, яка відіграє ключову роль у процесі розуміння. Така перспектива спрямовує цей процес та визначає сам об'єкт пізнання й зумовлює його сенс. Горизонти розуміння мають різні формати: менші, більші, мегагоризонти, тобто становлять відправну точку роздумів, а звідси – й розуміння. Суттю горизонту є його релятивність у буквальному значенні цього слова. Менший горизонт має своє співвіднесення та контекст значення порівняно з більшим. Водночас більший також набуватиме свого значення та перспективи

порівняно з меншим. Однак кожен сенс має свою міру самодостатності та цілісності в самому собі.

Ідея горизонту розуміння була докладно опрацьована П.Тейяром де Шарденом на прикладі теорії еволюції. Французький філософ твердив, що якийсь фрагмент еволюції, того, що сталося у певний конкретний період, можна цілком зрозуміти лише тоді, коли розглянути цілість еволюції, весь її контекст, протяжність, перспективу. Тобто повнота розуміння фрагмента еволюції може статись лише в перспективі ідеї універсальної еволюції. Звідси розуміння чогось малого, конкретного стає цілком можливим тільки в ширшому контексті. Тому сенс відкривається тільки в перспективі (горизонті) розуміння. Подібно до цього і повнота сенсу цілості також можлива тільки після відкриття сенсу її окремих фрагментів. Основний принцип герменевтики полягає власне у відкритті горизонтів розуміння, що дає змогу з'ясувати повноту значення речі, явища, поняття, знака. Однак остаточну перспективу, остаточне встановлення розуміння здійснює тільки особа, якій властиві горизонти розуміння, здатність визначати істоту людського буття.

Як бачимо, у своїх наукових пошуках Ч.С.Бартнік відходить від традиційних тверджень засновників філософської герменевтики М.Гайдеггера і Г.-Г.Гадамера, для яких ключовим горизонтом розуміння виступає світ як такий. Натомість для польського персоналіста такою головною перспективою є особа, яка відкриває, визначає горизонти розуміння і оперує ними. У цьому персоналістичному контексті постає ще один важливий принцип розуміння, пов'язаний з відкриттям людиною змісту певного знака, речі, явища, буття, у процесі якого (відкриття) постає питання про його сенс та призначення. У такий спосіб пізнається повнота речі чи явища, у ході відкривання якої створюється перспектива нового погляду на цілісний характер дійсності, тобто відбувається зворотна дія процесу розуміння, а звідси – осмислення чогось. У підсумку це дає можливість відкрити загальний цілісний контекст дійсності, зрозуміти її по-новому, по-іншому. Отже, вимальовується ще один напрямок динаміки розуміння: після зрозуміння настає етап інтерпретації того, що особа відкрила, пізнала і зрозуміла. Таки чином польський філософ-персоналіст стверджує, що особа через розуміння, пізнаючи та відкриваючи власний особовий світ і його сенс, має змогу по-іншому сприймати дійсність, зрозуміти її та своє місце й значення у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбань Р.А. Соціогенез богослов'я історії // Вісник Прикарпатського Університету. – 2005. – № 7. – С. 136–144.
2. Табачковський В. Філософська антропологія і філософія культури // Філософська думка. – 2006. – № 2. – С. 14–34.
3. Bartnik Cz.St. Hermeneutyka personalistyczna. – Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1994. – 338 s.
4. Bartnik Cz.St. Osoba a umysi // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1991. – № 38. – Z.2. – S. 5–20.
5. Bartnik Cz.St. Personalizm. – Wyd. 2 popr. i poszerz. – Warszawa: O.K., 2000. – 531 s.
6. Bartnik Cz. St. Soborowe określenie ьwiata // Ateneum kapiacskie. – 1975. – № 67. – S. 331–341.

Горбань Р. А. Категорія «розуміння» в персоналістичній герменевтиці Чеслава Станіслава Бартніка.

У статті здійснено аналіз поняття «розуміння» як визначальної категорії персоналістичної герменевтики, розбудованої польським філософом-персоналістом, професором Люблінського католицького університету Ч.С.Бартніком. З'ясовано, що в інтерпретації польського науковця розуміння має не лише складну структуру, а й різні форми та види. Так, Бартнік розрізняє: а) розуміння реїстичне, в основі якого – спостереження дійсності через речі; б) розуміння персональне (безпосереднє й опосередковане), яке передбачає, що предметом розуміння стає особа; в) саморозуміння через рефлексію (розуміння себе самого й здатність замислюватись над процесом розуміння); г) історичне розуміння (розуміння історії, історичного процесу і його значення); д) розуміння, вкорінене в мові як проблема «розуміння мови»; е) прагматичне розуміння як здатність практичного застосування того, що людина розуміє. Окрім основних видів розуміння, філософ розрізняє три етапи, які передують безпосередньому процесу розуміння: еволюціоністичний, психологічний і герменевтичний. Він розглядає розуміння також як акт, процес і стан. А головним видом розуміння в персоналістичній герменевтиці Бартніка є розуміння релігійне, в якому науковець виділяє індивідуальне і спільнотне. У ділянці розуміння мислитель зауважує поняття, запозичені у М.Гайдеггера і Г.-Г.Гадамера, «світ розуміння» і «горизонт розуміння», але в розвиненій ним категорії головною перспективою виступає людська особа, яка відкриває, визначає й оперує горизонтами розуміння та має змогу зрозуміти своє місце й значення у світі.

Ключові слова: особа, персоналізм, герменевтика, розуміння, горизонт розуміння, відношення (relatio), буття, розум, мова, спілкування.

Горбань Р. А. Категория «понимания» в персоналистической герменевтике Чеслава Станислава Бартника.

В статье представлен анализ понятия «понимание» как основной категории персоналистической герменевтики, построенной нашим современником, польским философом-персоналистом, профессором Чеславом Станиславом Бартником. Установлено, что в интерпретации польского учёного категория понимания имеет не только сложную структуру, но и разные формы и виды. Так, Бартник различает: а) понимание реистическое, в основе которого заложено наблюдение действительности через вещи; б) понимание персональное (непосредственное и опосредствованное), которое предусматривает, что предмет понимания является личностью; в) самопонимание через рефлексию (понимание себя самого и способность размышлять над процессом понимания); г) историческое (понимание истории, исторического процесса и его значения); д) понимание, укоренённое в языке как проблема «понимания языка»; е) прагматическое – как способность практического применения того, что человек понимает. Кроме основных видов понимания философ рассматривает три этапа, которые предшествуют непосредственному процессу понимания: эволюционистический, психологический и герменевтический. Он рассматривает понимание так же как акт, процесс и состояние. Главным же видом понимания в персоналистической герменевтике Ч.С. Бартника является понимание религиозное, в котором учёный выделяет индивидуальное и коллективное. В сфере понимания Ч.С. Бартник акцентирует понятие, заимствованное у М. Хайдеггера и Г.-Г. Гадамера, «мир понимания» и «горизонт понимания», но в категории, развитой польским мыслителем, главной перспективой является личность, которая открывает, определяет и оперирует горизонтами понимания и имеет возможность понять своё место и значение в мире.

Ключевые слова: личность, персонализм, герменевтика, понимание, горизонт понимания, отношения (relatio), бытие, разум, язык, общение.

Richard Gorban Category of Understanding in Personalistic Hermeneutics of Czeslaw Stanislaw Bartnik.

In this article, the author provides insight into the concept of *understanding* as the determinant category of personalistic hermeneutics, developed by our contemporary Czeslaw Stanislaw Bartnik, a Polish philosopher-personalist, professor of Lublin Catholic University. The author finds out that, according to the interpretation of understanding by a Polish researcher, it is not only complicated by structure but has various forms and aspects. Thus, Bartnik distinguishes:

- reestic understanding, based on contemplation of reality through things;
- personal understanding (direct and mediated), that means that a personality is the subject of understanding;
- self-understanding through reflection (understanding of one's self and ability to think about the process of understanding);

- historical understanding (understanding of history, historical process and its significance);
- understanding rooted in the language as a problem of *language understanding*;
- pragmatic understanding as capacity of practical application of what the man understands.

Apart from the basic aspects of understanding, the philosopher points out three stages, which precede the process of understanding itself: evolutionistic, psychological and hermeneutical. He considers understanding as an act, process and state. Religious understanding is the main aspect in personalistic hermeneutics of Bartnik, where he lays emphasis on individual and communal. Understanding, in his interpretation, also arises as communication of a man with the world and a man with another man. In the field of understanding, the Polish thinker mentions the definitions of M.Heidegger and H.-G.Gadamer: *the world of understanding and horizon of understanding*. However, he deviates from the traditional statements of the founders of philosophic hermeneutics, who believe that the world as such is the key horizon of understanding. The Polish thinker considers the personality to be such main perspective: it discovers, determines and uses horizons of understanding. Bartnik asserts that a personality has the opportunity to see reality, understand it and its own place and meaning in the world through understanding, perceiving and exploration of one's own world and its sense.

Key words. Personality, personalism, hermeneutics, understanding, horizon, relation (relatio), existence, intelligence, language, communication.